

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

**ПРОГРАМА
ДЛЯ СКЛАДАННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДО АСПРАНТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 231 «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»**

Модуль 1

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК ФЕНОМЕН

Тема 1. Соціальна робота як практична наука, діяльність і учбова дисципліна

Сутність поняття "соціальна робота". Особливості впровадження поняття "соціальна робота" в соціально-гуманітарний понятійний простір. Поняття "соціальна робота" як відображення потреб практичної соціальної роботи. Варіативність поняття "соціальна робота" як практична діяльність; як наука; як навчальна дисципліна.

Порівняльний аналіз основних підходів до визначення сенсу та змісту соціальної роботи як професійної практичної діяльності. Взаємозумовленість і взаємозв'язок поняття "соціальна робота" та понять "соціальне", "соціалізація" та "соціальна справедливість". Сутність характеристики соціальної роботи як професійної діяльності.

Тема 2. Характеристика соціальної роботи як професійної діяльності

Роль географічних, соціально-економічних, політичних умов у формуванні національних особливостей науки "соціальна робота".

Благодійність як моральне і духовне підґрунтя, передумова виникнення теоретичних основ соціальної роботи. Релігійні засади виникнення: соціальної роботи в Україні. Суспільна опіка в Київській Русі, форми та традиції. Елементи державної громадської опіки та їх відображення в нормативних формах свідомості. Роль громади в наданні соціальної підтримки на селі та відтворення громадських підходів у теоретичному осмисленні сутності соціальної роботи. Традиції товариства Червоного Хреста в Україні.

Традиції соціального захисту громадян в Українській РСР, їх вплив на становлення науки "соціальна робота".

Тема 3 Розвиток вітчизняних та зарубіжних теорій соціальної роботи

Становлення наукових підходів до соціальної роботи в незалежній Україні. Діалектика взаємодії тенденцій сучасної світової науки "соціальна робота" з особливостями її становлення та розвитку в Україні.

Філософія допомоги як базова, концептуальна ідея в становленні вітчизняних теорій соціальної роботи. Ідеї християнства, державності, права, моралі і норм суспільного життя як системоутворюючі в становленні вітчизняних теорій соціальної роботи.

Тема 4. Вітчизняна парадигма соціальної роботи як сукупність моделей і методів допомоги

Вітчизняна парадигма соціальної роботи як сукупність моделей і теорій допомоги. Доктрина допомоги, організаційні форми, суб'єкти допомоги, об'єкти допомоги як парадигмальні характеристики.

Еволюція вітчизняної парадигми соціальної роботи. Історичні форми вітчизняної парадигми соціальної роботи та їх парадигматичні характеристики. Архаїчна, конфесійна, державна, громадсько-державна, соціетальна та професійна парадигми соціальної роботи, їх соціально-економічна та культурна зумовленість.

Модуль 2

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК НАУКИ В УКРАЇНІ

Тема 1. Загальна характеристика підходів до підбору соціального працівника як головного суб'єкта

Виникнення та становлення соціальної роботи як науки. Соціальна робота як система наукових знань: дослідницький, діагностичний і продуктивний аспекти. Фундаментальна та прикладна складові соціальної роботи як науки. Об'єкт і предмет наукових досліджень соціальної роботи. Проблемне поле наукових досліджень із соціальної роботи. Місце та роль науки "соціальна робота" серед соціально-гуманітарних наук. Закономірності та принципи теоретичної соціальної роботи. Типологізація теорій соціальної роботи як форма наукового дослідження.

Загальна характеристика підходів до типологізації теорій соціальної роботи. Типологізація за критеріями історичної послідовності виникнення. Типологізація за об'єктивним критерієм: індивідуальні, групові та "ком'юніті-теорії". Типологізація за критерієм методологічної опори на теорії інших наук: медицини, філософії, психології, соціології, педагогіки.

Тема 2. Професійно-статусна характеристика соціальної роботи як професійної діяльності

Інтегративний характер і теоретична незавершеність класифікації сучасних теорій соціальної роботи.

Гуманістична теорія соціальної роботи — допомога через самопізнання та усвідомлення клієнтом своєї значущості та впливу навколишнього світу.

Марксистська теорія соціальної роботи — орієнтація на ідею допомоги клієнтові шляхом спільних колективних дій з підвищення самосвідомості та соціальних, змін у суспільстві.

Тема 3. Професійно-статусна характеристика соціальної роботи як професійної діяльності

Орієнтація на ідею допомоги клієнту шляхом оптимізації його власних зусиль як спільна об'єднуюча основа психолого-орієнтованих теорій. Психодинамічна теорія соціальної роботи: її сутність, переваги та обмеження. Екзистенціальна теорія соціальної роботи - опора на уявлення клієнта про навколишній світ і власний соціальний статус.

Модуль 3

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОБЛЕМНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Тема 1 Характеристика групи «діти» як одного із об'єктів соціальної роботи

Переорієнтація в роботі соціальних працівників під впливом теорій З.Фрейда та К.Роджерса. популяризація методики „case-work”. Зростання важливості соціально-психологічного аспекту в соціальній роботі.

Тема 2 Соціальна робота з людьми похилого віку. Особливості пенсійного забезпечення. Види пенсій.

Гостро постає питання дослідження не лише медичних, соціальних, але і психологічних аспектів проблеми похилого віку. На початку 80-х років ХХ століття питання старіння та довголіття стало предметом спеціального розгляду міжнародних організацій і агентств ООН. Знання особливостей сфери ціннісних орієнтацій осіб похилого віку може сприяти визначенню шляхів надання їй соціально-психологічної допомоги у подоланні стресів та фрустрацій особистості, її дезадаптації до нових соціальних умов, задоволенню її потреби у самовираженні тощо, сприятиме подальшому особистісному розвитку особи, її довголіттю.

Тема 3 Соціальна робота з безробітними. Діяльність державної служби зайнятості

Державна система матеріального забезпечення й обслуговування громадян СРСР. Соціальний захист від безробіття. Право громадян на матеріальне забезпечення в старості, у випадку хвороби, повної чи часткової втрати працездатності і т.ін. Зміни парадигми соціального захисту при переході до ринкових відносин. Система соціального захисту громадян у сучасній Україні.

Модуль 4 ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПИТАНЬ НАДАННЯ ДОПОМОГИ СПЕЦІАЛНИМ ГРУПАМ КЛІЄНТІВ

Тема 1 Соціальна робота з ВІЛ/СНІД інфікованими

Дотримуючись певної системи цінностей, соціальна робота часто займає активну позицію у визначенні потреб клієнтів і виступає на захист змін у соціальних службах чи соціальній політиці. метою соціальної роботи є допомога людям які потрапили у складну ситуацію. Для спеціальних клієнтів існують відповідні служби, які надають допомогу, а також сприяють забезпеченню благ, які сконцентровані на зусиллях фахівців.

Наприклад така група клієнтів, як психічнохворі, потребує від соціального виключення в усіх сферах, оскільки психічного здоров'я утруднюють доступ до соціальних служб і соціальних мереж. Такі люди мають менше можливостей бачитися з близькими. Працюючи з біженцями соціальні працівники мають дбати про подолання їх соціального виключення, сприяти соціальному включенні.

Соціальна робота з спеціальними групами клієнтів дозволяє включати соціальну рекламу у соціальну роботу з метою реалізації її соціологічних функцій - адапційної, культуронаслідування та соціорегуляції. З 2005 року Державна соціальна служба для сім - ї, дітей та молоді здійснювала реалізацію Програми центрів соціальних служб для сім - ї, дітей та молоді.

Тема 2 Соціальна робота із жінками та дітьми, які зазнали насильства

Насильство є загальнопоширеною проблемою в усьому світі. В Україні майже 75% жінок потерпають від домашнього, сексуального, фізичного, психологічного насильства. Щорічно понад 12 тис. жінок в Україні гинуть через сімейні конфлікти, щорічно реєструються понад 100 тис. звернень-заяв

постраждалих від сімейного насилля. Сприяти подоланню проблеми домашнього насильства через активізацію зусиль громадських та державних організацій на обласному й загальнонаціональному рівні через проведення серії заходів, спрямованих на підвищення ефективності реалізації Закону про попередження насильства в сім'ї та відповідних підзаконних актів.

Тема 3 Особливості соціальної роботи з наркотично залежною молоддю

Завдання проведення соціальної роботи з спеціальними групами клієнтів здійснюються через напрямки роботи:

- реалізація державної молодіжної політики щодо соціального становлення та розвитку молоді міста;
- надання інформаційної, правової, психолого-педагогічної, медичної та інших форм соціальної допомоги дітям та молоді
- організація та проведення різноманітних за формою і змістом заходів з метою попередження та подолання негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі;
- здійснення соціальної опіки окремих категорій дітей та молоді, зокрема, інвалідів, сиріт, молодих сімей тощо;
- вивчення і прогнозування соціальних процесів і тенденцій, які впливають на формування широких соціальних інтересів, потреб та духовних цінностей молоді;
- інтеграція у всеукраїнську та міжнародну систему соціальної роботи з молоддю.

Модуль 5

ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПИТАНЬ НАДАННЯ ДОПОМОГИ КРИЗОВИМ ГРУПАМ КЛІЄНТІВ

Тема 1 Теорія діагностики та прогнозування при роботі з кризовими групами населення

Кризові ситуації. Поняття кризи, суть і зміст кризового стану, внутрішні та зовнішні причини криз. Проведення діагностики, форми діагностики, форми прогнозування та попередження з кризовими групами.

Тема 2 Попередження та соціальна робота по протидії торгівлею людьми

Суть поняття «торгівля людьми». Розвиток міжнародної торгівлі. Жертва торгівлі. Попередження торгівлі людьми та надання соціальної допомоги жертвам.

Тема 3 Соціальна робота з колишніми засудженими

З колишніми засудженими проводяться соціально-реабілітаційна робота, яка пов'язана із знайомствами з людьми. Спілкування спрямовується на визначення найбільш референтних осіб з оточення, з'ясування їх психологічних особливостей, мотивації щодо допомоги клієнту, прогнозування їх подальшої поведінки, характеру стосунків, що виникатимуть. Реабілітаційну роботу проводить реабілітаційний центр.

Модуль 7

Психолого-орієнтовані теорії соціальної роботи

Тема 1. Функції психології в соціальній роботі та психологічне її забезпечення. Характеристика психологічних теорій як об'єднуючої основи соціальної роботи

Теорія кризового втручання — орієнтація на виведення клієнта з кризового стану. Гуманістична теорія соціальної роботи — допомога через самопізнання та усвідомлення клієнтом своєї значущості та впливу навколишнього світу.

Апробація і оформлення результатів соціально-психологічного дослідження.

Впровадження досягнень науки і передового досвіду в практику. Формування творчої особистості соціального працівника.

Тема 2. Соціологічні методи і техніка вивчення соціальних проблем. Формування соціального контексту допомоги та вплив системних теорій соціальної роботи на індивіда

Системна теорія соціальної роботи: виявлення та "зняття" впливу чинників оточення клієнта, інших людей і соціальних обставин.

Системно-екологічна теорія соціальної роботи — ідея допомоги клієнту в пошуках своєї "екологічної ніші" в навколишньому природно-соціальному просторі.

Соціальний контекст допомоги (соціальні детермінанти виникнення складних ситуацій; соціальні норми та патології; соціальний контроль за поведінкою індивіда як методологічна основа соціально-орієнтованих теорій).

Соціально-радикальна теорія соціальної роботи: опора на ідею допомоги клієнту в розвитку його соціальної (зокрема політичної та правової) свідомості.

Модуль 8

Комплексно-орієнтовані теорії соціальної роботи

Тема 1. Педагогічні шляхи і засоби соціального розвитку особистості. Характеристика об'єктів соціальної роботи та вплив на них шляхом використання комплексно-орієнтованих теорій

Соціально-педагогічна теорія соціальної роботи — опора на ідею допомоги шляхом виховного впливу з боку сім'ї, школи, позашкільних закладів на процес соціалізації клієнта.

Когнітивна теорія соціальної роботи — орієнтація на ідеї допомоги клієнту шляхом навчання його стереотипним механізмам управління своїми вчинками адекватно соціальним умовам або конкретній соціальній ситуації.

Рольова теорія соціальної роботи — модель соціальної роботи, що орієнтується на охоплення проблем клієнта, пов'язаних з очікуваною поведінкою і бажаним розвитком і з урахуванням механізмів формування у нього уявлень про свою роль у житті.

Тема 2. Критерії ефективності соціальної роботи. Основні види прогнозування

Методологічні основи адаптивно-соціалізаційної теорії соціальної роботи. Соціальна адаптація людини як процес взаємодії з навколишнім середовищем з освоєння нової соціальної ситуації. Біологічні та психологічні компоненти соціальної адаптації. Інформаційний та комунікативний механізми соціальної адаптації.

Допомога клієнту в адаптації до складної для нього (а відтак — нової) соціальної ситуації як базова ідея адаптивно-соціалізаційної теорії соціальної роботи.

Соціалізація клієнта як накопичення соціального досвіду в процесі успішної адаптації до важких життєвих ситуацій за допомогою соціальних працівників.

Рекомендована література Базова

1. 32. *Реабілітація інвалідів в Україні* (Збірник нормативно-правових документів відповідно Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні») // Упорядник Н. Скрипка, В. Масленнікова та ін. – К., 2007. – 178 с.
2. *Абрахам Маслоу. Мотивация и личность. Самоактуализированные Люди: Исследование психологического здоровья.* Перевод А.М.Татлыбаевой. - 161с. – Режим доступу:
http://modernlib.ru/books/maslou_abraham/motivaciю.
3. *Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть: Монографія.* – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 9-18.
4. *Андрухович О., Єсипенко О., Романова Н.* // Електронний посібник «Уроки зменшення шкоди» // МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні». – Режим доступу: <http://www.aidslessons.org.ua/index.php?option>.
5. *Безпалько О.В.* Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи / О.В. Безпалько. – Монографія. – К.: Наук. світ, 2006. – 363 с.
6. *Безпалько О.В.* Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб./К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
7. *Браун А.* Супервізор у соціальній роботі. Супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах/А. Браун, А. Боурн; пер. з англ. / ім'я перекладача./– К.: Пульсари. 2003. - 167 с.
8. *Вовканич А. С.* Інструктивні матеріали по догляду за хворими з травмою спинного мозку / Вовканич А. С. – Львів, 2000. – 302 с.
9. *Волонтерство в соціальній роботі* / Упоряд.: О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. – К.: Главник, 2006. – 126 с.
10. *Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді: 3б. статей.* – К.: Християнський Дитячий Фонд, 2006. – 96 с.
11. *Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку* / Вайнола Р.Х., Капська А.Й., Комарова Н.М. та ін. – К.: Академпрес, 1999. – 112 с.
12. *Загальна декларація волонтерів.* Прийнята 11-м Конгресом Міжнародної Асоціації Волонтерів 14 вересня 1990 р.
13. *Закон України «Про волонтерську діяльність»* від 19.04.2011 № 3236-VI (чинний, редакція від 03.02.2013).
14. *Закон України «Про соціальні послуги»* стаття 13 «Співробітництво під час організації надання соціальних послуг» від 19.06.2003 № 966-IV.
15. *Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»* від 21 червня 2001 року № 2558-III.
16. *Інновації у соціальних службах* / За ред. Т.В. Семигіної. – К.: Пульсари, 2002. – 94 с.

17. *Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність ЦСССДМ за 2008 рік/за заг ред. С.В. Толстоухової.* – К.: Держслужба, 2009. – 52 с.
18. *Капська А. Й.* Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: [навч.-метод. посіб.] / Капська А. Й. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с/
19. *Карпенко О.Г.* Професійне становлення соціального працівника: Навч.-метод. посіб.- К.: ДЦСССМ, 2004. – 164 с.
20. *Конвенція ООН про права інвалідів, резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН –*
21. *Лист МОНмолодьспорту № 1/9-384 від 18.05.12 р. «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».*
22. *Лоренц У.* Социальная работа в изменяющейся Европе.– Амстердам: К., 1997.
23. *Лукашевич М.П., Мигович І.І.* Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002.– 136 с.
24. *Лукашевич М.П., Семігіна Т.В.* Соціальна робота (теорія і практика): Навчальний посібник –К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 с. (С. 92-106).
25. *Овчарук О.* Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти// Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – С. 13-42.
26. *Остролуцька Л.І.* // «Соціально-педагогічна робота в центрах соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями», К., 2011. – 116 с.
27. *Пейн Малком.* Сучасна теорія соціальної роботи / Петро Майнзюк (пер. з англ.). – К., 2000. – 456 с.
28. *Правова Абетка: зб. проекту «Від соціального захисту до забезпечення прав» / Автор. кол. : О. Лепетюк, О. Полозюк.* – К. : ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України», 2010. – 109 с.
29. *Представництво інтересів соціально вразливих дітей та сімей: Навч. посібник / За ред. Т.В. Семігіної.* – К.: Четверта хвиля, 2004. –214 с.
30. Режим доступу: [http:// www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua).
31. *Романова Н.Ф.* Залучення студентської молоді до реалізації волонтерських програм: мотиваційні фактори // «Соціальна робота в Україні: теорія і практика», № 3, 2008. – С. 31–44
32. *Соціальна робота в Україні: перші кроки// під редакцією В.Полтавця.* – К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2000.– 236 с.
33. *Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації психологів центрів соціальних служб для молоді.* – 5-а ч. / За ред. А.Я. Ходорчук.– К.: ДЦССМ, 2003. – 264 с. С. 82-93.
34. *Соціальна робота: В 3 ч.– К.: Вид. Дім «Кієво-Могилянська Академія», 2004.– Ч. 2: Теорії та методи соціальної роботи / А.М. Бойко, Н.Б.*

- Бондаренко, О.С. Брижувата та ін.; За ред. Т.В. Семигіної, І.М. Григи. – 2004.– 224 с.
35. *Соціальний супровід* сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: Методичний посібник. / І.Д.Зверєва та ін.- К.: Держсоцслужба, 2006.- 104 с.
36. *Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи* / Т.В. Семигіна, К.С. Міщенко, Т.Г. Кіча та ін. – ВК «Зірка», 2007. – 52 с. – (Посилення регіональних соц. служб. Проект Тасіс).
37. *Теорія і методи соціальної роботи: Підручник для студентів вищих навчальних закладів* / За ред. Т.В. Семигіної, І.І. Миговича. – К.: Академвидав, 2005. –328 с. (Альма-матер).
38. *Тренінги з підготовки волонтерів до роботи з формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулась проблема ВІЛ/СНІДу: навч. модуль* / Н.Гусак, О.Панфілова, Н.Романова, В.Сановська, Д.Степанченко; МБФ «Міжнарод. Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Держ. ін-т сімейн. та молодіж. політики. – К., 2011. – 209 с.

Допоміжна

1. *Комплексна програма розвитку соціальних служб для молоді на 1994-1997 рр.*, затверджена Кабінетом Міністрів України.
2. *Конвенція ООН про права інвалідів*, резолюція Генеральної асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН –
3. *Лист* МОНмолодьспорту № 1/9-384 від 18.05.12 р. «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
4. *Лоренц У.* Социальная работа в изменяющейся Европе. – Амстердам: К., 1997.
5. *Наказ* Міністерства сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах» від 25.04.2008 р. № 1795.
6. *Наказ* Міністерства соціальної політики «Про [порядок організації мультидисциплінарного підходу з надання соціальних послуг у територіальному центрі соціального обслуговування \(надання соціальних послуг\)](#)» від 26.12.2011 №568.
7. *Наказ* Міністерства соціальної політики «Про порядок розроблення державного стандарту соціальної послуги» від 16.05.2012 р. №282.
8. *Наказ* Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть їх самостійно подолати» від 03.09.2012 № 537.

9. *Наказ* Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 09.09.2005р. №1965 «Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України».
10. *Наказ* МОЗ «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності» від 05.09.2011 № 561.
11. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Порядок індивідуальної програми реабілітації» № 80 від 31 січня 2007 р.
12. *Постанова* Кабінету Міністрів України «[Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді](#)» від 01.08.2013 № 573
13. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг із встановленням диференційованої плати та внесення змін до переліку соціальних послуг, умов та порядку їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» від 19 грудня 2012 р. № 1184.
14. *Постанова* Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію урядових органів» від 28 березня 2011 р. № 346.
15. *Постанова* Кабінету Міністрів України № 63 від 21.01.98 р. «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді та підвищення ефективності їх діяльності». - Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
16. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» від 8 серпня 2012 р. № 556-р.
17. *Словник-довідник* для соціальних педагогів та соціальних працівників / [упоряд.: О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, З. Г. Зайцева та ін.] ; за. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К. : УДЦССМ, 2000. – 260 с.
18. *Указ* Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 1085/2010 від 9 грудня 2010 р. (п. 4 ст. 7).
19. *Холостова Е. И., Дементьева Н. Ф.* Социальная реабилитация: Учебное пособие. – 3-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2004. – 340 с.